

***Miriam Laclavíková – Ingrid Lanczová – Tomáš Gábriš
– Adriana Švecová – Peter Vyšný
(Katedra dejín práva)***

Recenzenti z radov študentov:

- Bc. Soňa Bekényiová, 1. ročník magisterského štúdia, právo, externá forma
- Bc. Miroslav Géci, 2. ročník magisterského štúdia, právo, denná forma
- Bc. Samuel Kolena, 2. ročník magisterského štúdia, právo, denná forma
- Kristína Pastierová, 3. ročník bakalárskeho štúdia, právo, denná forma
- Matej Pevný, 3. ročník bakalárskeho štúdia, právo, denná forma
- Nikola Fabová, 2. ročník bakalárskeho štúdia, právo, denná forma

Manuál pre študentov - Práca s prameňom práva¹

(pomôcka pri štúdiu a tvorbe záverečných prác)

Východiskové navigačné kapitoly

- 1 Ako pracovať s prameňmi a literatúrou pri štúdiu a tvorbe záverečnej práce?2***
- 2 Čo je to prameň práva a kde ho môžem nájsť? Aké boli a sú pramene práva na Slovensku?6***
- 3 Ako pracovať s prameňom a s literatúrou?18***

¹ Manuál je súčasťou riešenia grantovej úlohy KEGA 003TTU-4/2023: „Pramene práva v období ľudovej demokracie a socializmu (1948 - 1989) – tvorba vysokoškolských učebníc a rozvíjanie zručností práce s právnymi predpismi“.

1 Ako pracovať s prameňmi a literatúrou pri štúdiu a tvorbe záverečnej práce?

Pri tvorbe záverečných prác z dejín práva a dejín štátu používame **dva druhy textových zdrojov**, a to:

- 1) **primárne (právne) pramene**
- 2) **odbornú/vedeckú/sekundárnu literatúru**

Pramene zaznamenávajú, prípadne podľa názorov niektorých právnikov priamo predstavujú (obsahujú) historické alebo aj súčasné právo (napr. ústava, zákon, vyhláška, súdne rozhodnutie) alebo o ňom informujú (napr. dnes noviny, v minulosti stredoveké kroniky opisujú sled rôznych minulých udalostí a popri tom sa kde-tu zmieňujú o dobových právnych úpravách, vzťahov či inštitútoch).

Tradičný pohľad od konca 19. storočia, stotožňujúci právo s textami právnych predpisov a s právnymi normami v nich obsiahnutými, pramene práva člení na:

1. Pramene práva vo formálnom zmysle

Formálne pramene práva (pramene vzniku práva) sú v tejto koncepcii vonkajšou manifestáciou, vonkajšou prezentáciou normy v ustanovenej alebo uznanej podobe. Formálnym prameňom práva v danom zmysle by teda boli normy, ktoré si (zväčša aj dnes) spájame s právnym poriadkom, a to napr. zákony, nariadenia vlády, vyhlášky ministerstiev, ale aj archaické normy ako právna obyčaj či privilégium.

2. Pramene práva v materiálnom zmysle sú všetky javy vonkajšieho sveta, ktoré dotvárajú, vytvárajú a aj pretvárajú podmienky života spoločnosti.² Sú nimi všetky faktory, ktorú sú spôsobilé ovplyvniť tvorbu práva, a to všetky „*prírodné, geografické, demografické, sociálne, ekonomické, mravné a politické, technologické, ekologické, medzinárodnopolitické a iné podmienky života určitej spoločnosti*“.³

3. Pramene práva v gnozeologickom zmysle možno chápať ako zdroje poznania práva v najširšom zmysle slova. V danom vymedzení sa prekrývajú aj s formálnymi prameňmi práva, ktoré sú primárnym zdrojom poznania práva, avšak ich vymedzenie je širšie.⁴ Zdrojom poznania práva tak môžu byť aj **súdne rozhodnutia, individuálne právne akty, právna veda, úradná prax**.⁵

Pramene práva v gnozeologickom zmysle rozširujú znalosti o práve, o jeho aplikácii, sociálno-kultúrnom kontexte. Tieto pramene poskytujú poznatky o platných pravidlách správania sa v danej dobe, a to buď vo forme úradných (súdnych) výstupov aplikácie práva, ale poznatky o týchto pravidlách nám ponúkajú vo forme záznamov o každodennej realizácii práva adresátni práva. Môžeme sa s nimi stretnúť najmä:

² „V zásade sa pod materiálnymi prameňmi práva rozumie spoločenskohistorický kontext, v ktorom právo vzniká, sú to predovšetkým určité záujmy, ktoré sa premietajú do obsahu práva.“ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 69.

³ PRUSÁK, Jozef: *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava : VOPFUK, 2001, s. 188.

⁴ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 69.

⁵ LUBY, Štefan. *Dejiny súkromného práva*. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 43.

- vo forme stredovekých kroník, legiend, súkromnej korešpondencie, cestopisov, literárnych diel, kroník šľachtických rodov a pod. (neprávnické pramene poznania práva)
- vo forme vierohodných (hodnoverných) listín, formulárov, urbárov, protokolov, úradných kníh, listov, dokumentácie a pod. (právnické pramene poznania práva).

Zo zásadných prameňov poznania práva v gnozeologickom zmysle pre poznanie práva špeciálne pre druhú polovicu 20. storočia, s dôrazom na obdobie 1948-1989 (ľudovodemokratické a socialistické) obdobie možno uviesť:

- politické dokumenty (uznesenia zjazdov KSC, plenárnych zasadnutí ÚV KSC a i.)
- filozofickú, právno-filozofickú a právnu spisbu – dotváranú, v istom ohľade prehodnocovanú a reinterpretovanú (osobitne Marx, Engels, Lenin, Stalin, sovietska právna veda)
- štatistiky - demografické, sociálne, ekonomické a pod.,
- literárne diela – dotvárajúce obraz o socio-kultúrnom pozadí doby a jej problémoch, ktoré často rezonovali aj ako problémy právne (markantná z nej je napr. ideologizácia výchovy napr. cez povinné čítanie, ideologické predmety na jednotlivých stupňoch škôl a pod.).
- špecifické právnické pramene – právna veda, súdna a úradná prax.

Členeniam na formálne pramene práva, materiálne pramene práva a gnozeologické pramene práva (zahŕňajúce poznávanie skrze formálne pramene práva ako aj artefakty aplikácie a realizácie práva) sa budeme držať aj v tomto texte, hoci dnešná teória už z veľkej miery nestotožňuje právo s textami právnych predpisov či právnymi normami, a okrem právnych predpisov a právnych noriem rozlišuje aj princípy (zásady), hodnoty, ale tiež judikatúru a ustálenú súdnu prax, a dokonca v rovine ústavného práva aj ústavnú obyčaj. Preto sa dnes hovorí skôr o rôznych druhoch právnych návodov, ktoré sudca:

- a) musí použiť (**obligatórne zdroje právnych návodov** - právne predpisy, ústavná obyčaj, medzinárodnoprávna obyčaj a medzinárodné dohovory, rozhodnutia európskych súdnych autorít – Súdny dvor Európskej únie, Európsky súd pre ľudské práva),
- b) mal by použiť (**pravidelné zdroje právnych návodov** – judikatúra, ustálená súdna prax, právne princípy), a ktoré
- c) môže použiť (**fakultatívne zdroje právnych návodov** - doktrínálne diela právnej dogmatiky, t.j. komentáre, monografie, vedecké a odborné príspevky, ale tiež zahraničná judikatúra).⁶

Kým obligatórne zdroje predstavujú pramene právneho poriadku, pravidelné a fakultatívne zdroje predstavujú spolu s prameňmi právneho poriadku (t.j. s obligatónymi zdrojmi) spoločne pramene právneho systému.

Právny systém však zahŕňa okrem prameňov právneho systému aj využívanie týchto prameňov v praxi – t.j. aplikáciu práva súdmi alebo správnymi orgánmi, ako aj každodennú realizáciu práva adresátmi práva (t.j. aj Vami a nami). Stále preto platí, že právny systém poznávame v najširšom zmysle zo:

- **zdrojov poznania právneho systému** – tie teda zahŕňajú obligatórne zdroje (ako pramene právneho poriadku aj právneho systému), pravidelné aj fakultatívne zdroje

⁶ Rozlišovanie prameňov na také, ktoré sudca musí, mal by a môže použiť, priniesol PECZENIK, Aleksander. On Law and Reason. Dordrecht: Springer, 2008, s. 261 a nasl.

(ako pramene právneho systému), a doklady o praktickej aplikácii a realizácii práva (tie predstavujú ako právnické tak aj neprávnické texty – z právnických napr. rozhodnutia správnych orgánov, z neprávnických napr. novinové články a pod.).

Ak sa však budeme držať tradičného členenia na formálne, materiálne a gnozeologické pramene, potom platí, že pramene práva vo formálnom zmysle nájdeme v **zbierkach zákonov/iných právnych noriem**. Špecifikom právnych dejín pritom je to, že pramene staršieho obdobia nájdeme odborne spracované a následne vydané (vytlačené, vydané elektronicky) ako **pramenné edície**, prípadne ich nájdeme v archívoch „v surovom stave“, t.j. nevydané žiadnou kritickou edíciou. Okrem odborných pramenných edícií existujú **zbierky prameňov (dokumentov), používané pri výučbe**, ktoré však často nemajú kvality pramenných edícií (napr. sú v nich príslušné pramene uvedené skrátene).

Pre účely písania odborného alebo vedeckého textu používame **d’alšie (v poradí v tomto texte už tretie) rozlišovanie druhov prameňov**:

Pramene práva vo formálnom zmysle predstavujú **primárne zdroje**, s ktorými pracuje akademický právnik (vedec), ale aj študent práva pri tvorbe odborného alebo vedeckého textu. Tie sú **stotožiteľné s formálnymi prameňmi práva a gnozeologickými prameňmi práva**, prípadne v modernejšej koncepcii **so zdrojmi právneho poriadku alebo so zdrojmi právneho systému**.

Okrem toho však pri písaní právnického textu pracujeme aj so **sekundárnymi zdrojmi**, kam patrí tzv. **sekundárna literatúra** (alebo len „literatúra“), ktorá odborne alebo vedecky spracúva primárne zdroje. Ide napríklad o komentáre k zákonom, prípadne o právnické časopisecké články, zborníky príspevkov alebo knihy, ktoré spracúvajú právnu problematiku. Určitou osobitosťou môže byť napríklad v právnych dejinách alebo v právnej filozofii, že sekundárna literatúra predstavuje knihu alebo článok o staršej historickej knihe alebo knihe známeho (právneho) filozofa. Ak teda niekto napíše knihu o Kitoničovej knihe *Directio methodica* z roku 1619, v takom prípade Kitoničova kniha predstavuje primárny zdroj, ale kniha či článok o tejto knihe už predstavuje sekundárnu literatúru.

Literatúra zahŕňa odborné a vedecké knihy (monografie), štúdie i kratšie články z odborných/vedeckých časopisov, ako aj (vysokoškolské) učebnice. Istým druhom takejto sekundárnej literatúry sú aj postupové práce študentov práva. Literatúra, ktorú použijeme pri tvorbe právnického textu (vrátane postupovej práce), je najmä literatúra právnická. V prípade disciplín, ako sú dejiny štátu a práva, filozofia práva, sociológia práva, antropológia práva a pod., však môže ísť aj o neprávnickú literatúru (historickú, politologickú, sociologickú a pod.). Pri výbere literatúry je potrebné vychádzať z našej intencie (píšeme odbornú prácu, študujeme odborný text) – a tomuto kritériu je potrebné prispôbiť aj výber literatúry a jej dôveryhodnosť. Odbornou literatúrou z tohto uhla pohľadu nie sú články z popularizačných časopisov, články z bežných časopisov či novín a pod. Tie vieme využiť len podporne - pri formulácii argumentácie, pri prezentácii polemiky v rámci spoločnosti a pod.

Tak pramene, ako aj literatúra môžu mať **tlačenú** (pramene prípadne aj rukopisnú) alebo **elektronickú** formu, pričom v druhom prípade môžu byť dostupné na internete. Osobitne pri zdrojoch uvádzaných na internete je potrebné vyhodnotiť ich dôveryhodnosť – v závislosti od ich autora a tiež prevádzkovateľa webovej stránky (je rozdiel medzi stránkou vedeckého časopisu a webom nevedeckej spoločnosti, či dokonca jednotlivca). Na vyhľadávanie právnych predpisov sa okrem zbierok zákonov v tlačenej podobe využívajú aj zbierky elektronické (napr.

SLOV LEX, ktorá umožňuje pracovať s historickým znením zákona, iné komerčné systémy, ktoré majú aj databázy súdnych rozhodnutí a pod.).

Pramene, resp. pramenné edície, ako aj literatúra nemusia byť dostupné v slovenčine, prípadne v češtine. Preto je žiaduce mať, resp. čím skôr si osvojiť schopnosť čítať aspoň v jednom cudzom jazyku.

Vyhľadanie a obstaranie prameňov a literatúry

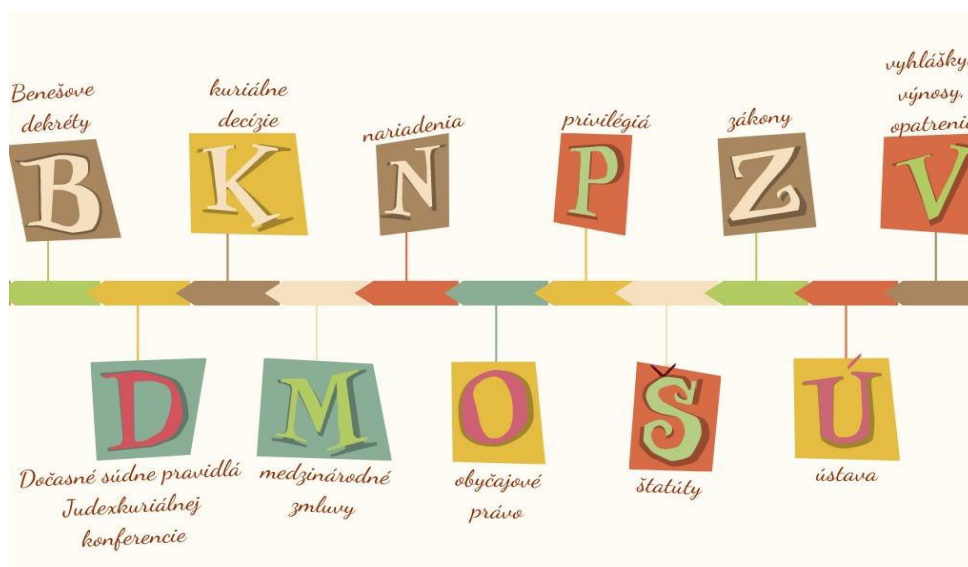
Odbornému spracovaniu prameňov a literatúry pri štúdiu či tvorbe záverečnej práce predchádza ich **vyhľadanie a obstaranie** (tzv. *heuristika*), ktoré **musia byť efektívne**. To konkrétne znamená, že pramene (najmä zo staršieho obdobia) a literatúru vyhľadávame **v katalógoch knižníc**, z ktorých mnohé sú elektronické, t. j. dostupné cez internet. Do elektronických katalógov zadávame najskôr znenie našej témy a potom ďalšie výrazy (kľúčové slová), ktoré s ňou súvisia (aj v rôznych jazykových mutáciách). Okrem toho môžeme vyhľadávať pramene a literatúru aj **na internete (cez vyhľadávače)**, pričom však získané internetové materiály musia mať dostatočnú vedeckú úroveň (texty z voľne meniteľných online encyklopédií takú úroveň zvyčajne nemajú, i keď sú skutočne ľahko dostupnými). Ideálne je vyhľadávať vo vyhľadávači spolu s kľúčovým slovom aj formátovú skratku „pdf“, čím sa okruh výsledkov zúži na texty vo formáte pdf – čo je zvyčajný formát vedeckých a odborných publikácií. Heuristika prameňov a literatúry je náročnou, netreba ju ale podceňovať, vždy sa to odrazí na kvalite práce a jej výslednom spracovaní.

Pramene a literatúru vyhľadávame vo fakultných knižniciach, univerzitných knižniciach a potom prípadne aj v iných odborných knižniciach. **Ak zistíte, že pre Vás potrebný zdroj je dostupný iba v určitej knižnici, môžete vo fakultnej knižnici požiadať o jeho vypožičanie do fakultnej knižnice – táto služba sa volá medziknižničná výpožičná služba a je bezplatná okrem prípadu, že žiadate o vypožičanie knihy z knižnice, ktorá sa nachádza mimo Slovenskej republiky.**

2 Čo je to prameň práva a kde ho môžem nájsť? Aké boli a sú pramene práva na Slovensku?

V priebehu historického vývoja sa stretávame s rôznymi prameňmi práva vo formálnom, materiálnom a gnozeologickom zmysle. Pri výbere témy záverečnej práce osobitne z dejín práva je potrebné uvedomiť si, ktoré pramene práva sú pre dané obdobie relevantné a akými vývojovými zmenami si prešli.⁷ Rovnako je potrebné zvážiť jazykovú dostupnosť daného prameňa práva a daného obdobia, prejsť si edície prameňov, ich dostupnosť a pod.

Pramene práva vo formálnom zmysle –pre územie Slovenska

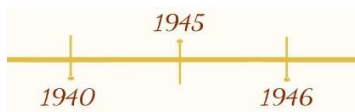
B

Tzv. Benešove dekréty – po správnosti dekréty prezidenta republiky

- právne predpisy so silou zákonov, resp. ústavných zákonov vydávané v rokoch 1940-1945 na návrh vlády v Dočasnom štátnom zriadení v Londýne (na základe ústavného dekrétu č. 2/1940 Úr. věst. o dočasnom výkone moci zákonodarnej) a následne na návrh vlády Národného frontu
- po ustanovení prvej povojnovej československej vlády (apríl 1945) prezident dekréty s celoštátnou platnosťou vydával po dohode so Slovenskou národnou radou na základe nar. SNR č. 30/1945 Zb. nar. SNR
- všetky dekréty boli ratifikované ústavným zákonom č. 57/1946 Zb.
- retribučné dekréty nemali celoštátnu povahu (na Slovensku platili nariadenia SNR), celoštátnu platnosť ale mali znárodňovanie dekrétov (dekrét prez. rep. č. 100/1945 Zb. o znárodnení baní

⁷ Bližšie: MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M.: Dejiny štátu a práva na území Slovenska I. (od najstarších čias do roku 1848). Šamorín: Heureka, 2010, s. 39-45; MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M.: Dejiny štátu a práva na území Slovenska II. (1848-1948). Krakow: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, s. 97-113; VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T.: Československé právne dejiny (1918-1992). 2. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2013, s. 13-47.

a niektorých priemyselných podnikov, dekrét prez. rep. č. 101/1945 Zb. o znárodnení niektorých podnikov potravinárskeho priemyslu, dekrét prez. rep. č. 102/1945 Zb. o znárodnení akciových bánk, dekrét prez. rep. č. 103/1945 Zb. o znárodnení súkromných poisťovní)

Publikácia dekrétov prezidenta E. Beneša (1940 - 1945)

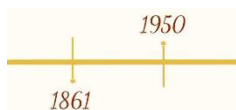
Úřední věstník československý

Od roku 1945 boli publikované aj v **Zbierke zákonov a nariadení štátu československého** premenovanej dekrétom č. 19/1945 Zb. na **Zbierku zákonov a nariadení republiky Československej** (väčšina kľúčových dekrétov) – Zb.

Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie

- výsledok stretnutia najvýznamnejších právnikov Uhorska z roku 1861 s cieľom riešiť právny stav po období Bachovho absolutizmu (bolo potrebné vyriešiť otázku, čo prevziať z odmietaného rakúskeho práva, čo ponechať zo starého uhorského práva a čo vytvoriť nanovo ako nový právny predpis dočasne platiaci do uskutočnenia očakávanej kodifikácie daného odvetvia alebo aspoň do prijatia novej zákonnej právnej úpravy)
- obnovovali uhorské právo pred roku 1848 a ponechávali v platnosti niektoré rakúske predpisy z 50. rokov 19. storočia (ustanovenia o prevode nehnuteľností z ABGB, Pozemkovoknižné nariadenie z roku 1855, rakúske banské právo)
- platili do prijatia kodifikácií jednotlivých právnych odvetví, tzn. v prípade občianskeho práva hmotného platili na našom území až do r. 1950
- zaujímavý právno-historický spor sa viedol ohľadom ich právnej povahy (prevážilo stanovisko, že ide o prameň práva *sui generis*)

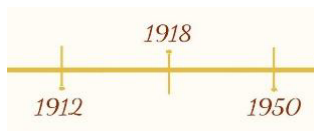
Edícia Dočasných súdnych pravidiel v slovenskom jazyku:

- Gábriš, T.: *Dočasné súdne pravidlá Judexkuriálnej konferencie. Monografická štúdia a historickoprávny komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014.

Kuriálne decízie

- všeobecne záväzné rozhodnutia uhorského najvyššieho súdu - Kráľovskej Kúrie
- kuriálnymi decíziami boli: 1. rozhodnutia právnej jednotnosti, 2. plenárne rozhodnutia a 3. kvalifikované plenárne rozhodnutia (veľký význam mali aj zásadné rozhodnutia – tie mali veľký vplyv pre právnu prax)
- základom pre ich vydávanie sa stal zák. čl. 54/1912
- cieľom úpravy bolo zjednotenie protirečivej súdnej praxe v Uhorsku
- publikované boli v *Polgárijogi Határozatok Tára*
- boli prevzaté recepčnou normou v r. 1918 a platili na území Slovenska do roku 1950 (boli osobitne významné pre oblasť občianskeho (súkromného) práva, ktoré nebolo kodifikované na území Slovenska až do r. 1950)

Časť rozhodnutí zozbierali a do slovenského jazyka preložili:

FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A. (eds.): *Zásadné rozhodnutia býv. uh. Kr. Kúrie (do 28./X. 1918) a Najvyššieho súdu Československej republiky (do r. 1926) vo veciach občianskych z oboru práva súkromného*. Bratislava: Právnická Jednota na Slovensku, 1927.

Medzinárodné zmluvy

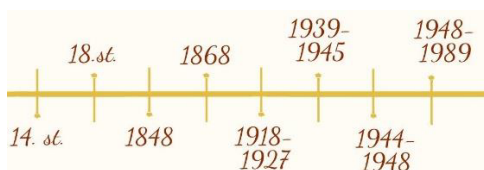
- pôvodne mierové zmluvy, mierové zmluvy tvorili základný systém usporiadania vzťahov po vojne (napr. Versaillský mierový systém a tvorba hraníc ČSR)
- od 19. st. sa začali prijímať aj dohody/dohovory/zmluvy uzavreté s cieľom tvorby medzinárodného práva. S rozvojom medzinárodných organizácií narastá aj počet medzinárodných zmlúv.
- v období socializmu v ČSSR hnutie Charta 77 vyslovovalo kritiku nedodržovania Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, ktoré zaručovali aj občanom ČSSR príslušné práva, nerešpektované v ČSSR
- v súčasnosti majú niektoré medzinárodné zmluvy prednosť pred vnútroštátnym slovenským právom (čl. 7 a čl. 154c Ústavy SR)

Medzinárodné zmluvy boli publikované v rámci zbierok zákonov.

Nariadenia

- pôvodne akt vlastnej normotvornej činnosti panovníka (v podstate neodlíšiteľný od zákonov, nakoľko panovník konal ako neobmedzený normotvorca)
- mali byť mimoriadne a dočasné, čo však nedodržiavali absolutistickí panovníci (napr. reformy Márie Terézie a Jozefa II. boli vydávané vo forme nariadení, tzv. reskriptov alebo patentov, a aj počas Bachovho absolutizmu v 50. rokoch 19. storočia boli zrealizované zásadné reformy prostredníctvom patentov a nariadení panovníka – obchádzal sa tak uhorský snem)
- v roku 1848 (Bratislavská marcová ústava) sa stanovilo, že nariadenia panovníka budú vydávané len so súhlasom vlády a s kontrasignáciou príslušného ministra (počas Bachovho absolutizmu to nebolo rešpektované)
- od roku 1868 vydávala nariadenia vláda a publikované boli v zbierke nariadení (v maďarskom jazyku) – boli často vydávané aj praeter legem, teda nad rámec zákona a v podstate nahrádzali zákonnú úpravu
- po roku 1918 boli nariadenia publikované v zbierke zákonov spolu so zákonmi a medzinárodnými zmluvami – nariadenia sa stali normou slúžiacou na vykonanie zákona (museli byť vydané vždy v medziach zákona a vláda ich vydávala na základe generálneho splnomocnenia v ústave). Podľa § 81 Ústavy ČSR č. 121/1920 Zb. z. a n. vláda rozhodovala o nariadeniach v zbere, každé vládne nariadenie podpísal predseda vlády alebo jeho zástupca a ministri, ktorí boli poverení jeho vykonaním, najmenej však polovica ministrov.
- osobitnú kategóriu nariadení vydávalo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska (1918-1927) – boli publikované v Úradných novinách (ich určením bolo preklenúť mimoriadne pomery na Slovensku)
- osobitnú kategóriu nariadení predstavovali nariadenia s mocou zákona – tie boli vydávané v krízových časoch na základe tzv. zmocňovacieho zákonodarstva (zákon č. 300/1920 Zb. z. a n. o mimoriadnych opatreniach, zákon č. 95/1933 Zb. z. a n. o mimořádné moci nařizovací, ústavný zákon č. 330/1938 Zb. z. a n. o zmocnení k zmenám ústavnej listiny a ústavných zákonov republiky Česko-Slovenskej a o mimoriadnej moci nariad'ovacej) - išlo o obchádzanie moci parlamentu a posilňovanie moci exekutívy, teda zásah do konceptu deľby moci
- podobne nariadenia s mocou zákona vydávala aj vojnová Slovenská republika (1939 - 1945) – ako nariadenie s mocou zákona bol vydaný napr. aj Židovský kódex
- osobitnú kategóriu nariadení vydávala SNR na základe nariadenia SNR č. 1/1944 Zb. nar. SNR do roku 1948 – práve tie na Slovensku zohrávali rovnako významnú úlohu ako tzv. Benešove dekréty, pričom na nariadenia SNR sa v tejto súvislosti neoprávnene zabúda. Tí, čo sa domáhajú zrušenia tzv. Benešových dekrétov, si zrejme neuvedomujú, že tzv. Benešove dekréty upravovali len časť problematiky vysporiadania sa s rozbitím a znovuobnovením Československa po druhej svetovej vojne a aj po zrušení dekrétov by na Slovensku stále trvali právne účinky nariadení SNR, ktoré na Slovensku predstavovali základ povojnového právneho poriadku.
- po roku 1948 mali nariadenia slúžiť na vykonanie zákonov, v tomto období však často dotvárali rámcové ustanovenia zákonov (tzv. pružnejšia, ľahšie meniteľná normotvorba)
- dnes nariadenia vydáva vláda (vládne nariadenia), ale tiež orgány územnej samosprávy (všeobecne záväzné nariadenia miest a obcí – skrátene tzv. VZN – „vézedenká“)

V Uhorsku boli nariadenia vydávané v zbierkach:

- *Rendeletek Tára*
- *Budapesti Közlöny (polooficiálna)*

Po roku 1918 boli nariadenia vlády publikované v zbierkach zákonov (od 1918 Zb. z. a n., od 1945 Zb., a od 1993 Z. z.).

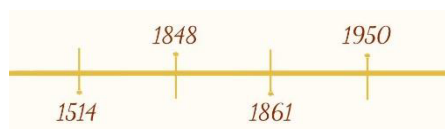
Nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska boli publikované v Úradných novinách

Nariadenia SNR (1944 - 1948) boli publikované v Zbierke nariadení SNR (Zb. nar. SNR).

Obyčajové právo / právna obyčaj

- právna obyčaj je považovaná za najstarší prameň práva, spočiatku existovala v nepísanej podobe (ustálené pravidlo zachovávané po istú dobu, prelínanie práva a morálky)
- v Uhorsku boli obyčaje zozbierané v diele Opus Tripartitum (Štefan Werbőczy, 1514) - kompilácii uhorského krajinského šľachtického obyčajového práva – toto dielo sa stalo základnou chartou práv uhorskej šľachty
- podobne, spísané obyčajové právo v odvetviach procesného práva predstavovalo dielo Jána Kitoniča *Directio methodica* (vydané v roku 1619), používané čiastočne až do roku 1848
- obyčajové právo predstavovalo primárny prameň práva do roku 1848
- po roku 1848 obyčajové právo zostáva významným formálnym prameňom práva najmä pre oblasť nekodifikovaného súkromného (občianskeho) práva
- počas Bachovho absolutizmu sa ho panovník snažil nahradiť zákonmi, vrátane zavedenia rakúskeho občianskeho zákonníka (ABGB)
- Dočasné súdne pravidlá z roku 1861 ustanovili po Bachovom absolutizme obnovenie uhorského feudálneho práva pred rokom 1848
- po kodifikačnom procese (tvorba uhorských zákonov v druhej polovici 19. storočia) obyčajové právo ustupuje z pozície primárneho prameňa práva
- obyčajové právo zostáva formálnym prameňom práva až do roku 1950 najmä v podobe niektorých ustanovení Opus Tripartitum (dedičské právo, manželské majetkové právo) a ustálenej súdnej judikatúry v oblasti občianskeho práva hmotného
- je potrebné rozlišovať medzi „právnou obyčajou“, ktorá predstavuje staršiu (stredovekú a novovekú) nesystematickú podobu obyčajového práva, a samotným „obyčajovým právom“, ktoré už predstavuje produkt súdnej praxe – práve súdne rozhodnutia totiž potvrdzovali, resp. určovali a tvorili obsah obyčajového práva; v Uhorsku 19. a 20. storočia tak hovoríme o obyčajovom práve, ktoré tvorili sudy.

Základ uhorského súkromného obyčajového práva – zbierka Opus Tripartitum

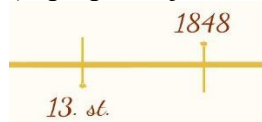
- KOLOSVÁRI, S. - ÓVARI, K. (ed.): Werbőczy István hármaskönyve. Budapest: Franklin - társulat, Révai testvérek 1897
MÁRKUS, D. (ed.): Corpus iuris Hungarici, Opus Tripartitum Stephani Verböcz. Lipsiae, 1902
- MÁRKUS, D. – KOLOSVÁRI, S.– ÓVARI, K. (ed.): Corpus iuris Hungarici. Werbőczy István Hármaskönyve. Budapest, 1897

Slovenský preklad
ŠTENPIEN, E.: Opus Tripartitum. Žilina: Eurokódex, 2008.

Privilégia

- poskytovali subjektívne práva jednotlivcovi alebo skupine jednotlivcov (osobitne mestám vo forme mestského privilégia)
- privilégiom sa jednotlivým šľachticom udeľovali osobitné výsady, napríklad „právo meča“ – trestať poddaných smrťou
- privilégiami sa zakladali nové slobodné kráľovské mestá, univerzity a pod.
- vydávali ich panovník alebo palatín v predpísanej slávnostnej forme
- najstaršie zachované privilégia sú z 13. st. (najstaršie známe mestské privilégium na území Slovenska je privilégium mesta Trnavy z r. 1238)
- po roku 1848 sú na tento účel využívané individuálne správne akty, platnosť privilégií pred rokom 1848 zostala aj v rokoch 1848-1948 v rovine súkromnoprávných výsad zachovaná (napr. právo jarmoku)

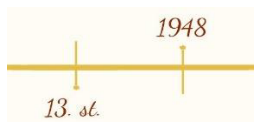
Výber edícií, v ktorých možno nájsť vybrané publikované privilégia v slovenskom jazyku:

BEŇKO, J. a kol.: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998
BARTL, J. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov V. Prvý cisár na uhorskom tróne. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2001
HORVÁTH, V. (ed.): Bratislavské mestské privilégium. (Ondrej III. – 2. decembra 1291). Záujmová publikácia pre Archív hlavného mesta SR Bratislavy. Bratislava: Vydavateľstvo Obzor, 1991
JUCK, L. (ed.): Výsady miest a mestečiek na Slovensku I. (1238-1350). Bratislava: VEDA, 1984
SEDLÁK, V. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IV. Pod vládou anjouovských kráľov. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2002
VARSIK, B. (ed): Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956.

Š

Štatúty

- základné predpisy (v dnešnom zmysle sa im najviac približujú „stanovy“) územnej alebo záujmovej korporácie za účelom úpravy vlastných vnútorných záležitostí (štatúty cechov, štatúty univerzít a pod.)
- existujú aj v súčasnosti ako úprava interných záležitostí korporácií (napr. štatút univerzity, stanovy občianskeho združenia)

Výber edícií, v ktorých možno nájsť publikované vybrané štatúty v slovenskom jazyku:

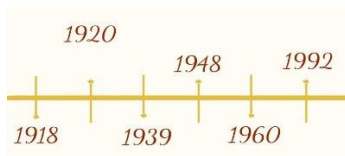
BENĀKO, J. a kol.: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.

Ú

Ústava

- historicky je to základný predpis štátu s najvyššou právnou silou upravujúci usporiadanie štátu, štátnu moc, neskôr aj ľudské práva
- základom uhorského ústavného práva bola uhorská stavovská ústava, ktorú okrem ústavných obyčají predstavoval aj súbor historických právnych dokumentov (Zlatá bula Ondreja II, ustanovenia Tripartita, Pragmatická sankcia a i.), pochádzajúcich historicky z rôznych období (ústava v historickom zmysle – pre zaujímavosť, dodnes sa k nej hlási Maďarsko, hoci ani jeho právnikom nie je zrejmé, čo presne z historickej ústavy v dnešnom Maďarsku platí)
- tzv. Bratislavská marcová ústava, známa aj ako marcové zákony alebo aprílové zákony (podpísané panovníkom až v apríli) roku 1848 predstavovali polylegálnu ústavu – ústavu skladajúcu sa z viacerých predpisov, ktoré mali „len“ ústavný obsah, ale nie osobitnú právnú formu ústavných zákonov, ktorá sa ešte v Uhorsku daného obdobia nerozlišovala (obsahovo rozlišovala ako najvýznamnejšie tzv. kardinálne alebo fundamentálne zákony); s osobitnou právnou formou ústavy a ústavných zákonov prišla až Československá a Slovenská republika, v rámci ktorých rozlišujeme:
 - 1918: Dočasná ústava (č. 37/1918 Zb. z. a n.)
 - 1920: Ústava Československej republiky (č. 121/1920 Zb. z. a n.)
 - 1939: Ústava Slovenskej republiky (č. 185/1939 Sl. z.)
 - 1948: Ústava Československej republiky (č. 150/1948 Zb.)
 - 1960: Ústava Československej socialistickej republiky (č. 100/1960 Zb., novelizovaná ústavným zákonom o federalizácii v roku 1968, kedy sa s účinnosťou od 1.1.1969 ČSSR

zmenila na federáciu – síce stále pod názvom ČSSR, ale vnútorne už rozčlenená na Slovenskú socialistickú republiku a Českú socialistickú republiku)
- 1992: Ústava Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb.)

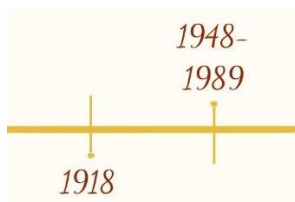
Ústava

Publikácia ústavných textov sa uskutočňovala v historických obdobiach rovnako ako publikácia zákonov, t.j. v zbierkach zákonov.

Vyhlášky, výnosy, opatrenia

- podzákonné predpisy orgánov štátnej správy (vydávané na rozdiel od nariadení vlády na základe osobitného splnomocnenia v zákone)
- od roku 1918 boli vyhlášky publikované v zbierkach zákonov, iné v úradných vestníkoch ústredných orgánov štátnej správy
- v rokoch 1948-1989 dotvárali rámcové ustanovenia zákonov (keďže normotvorba nižšej právnej sily – vyhlášky, výnosy, opatrenia bola pružnejšia, ľahšie zmeniteľnejšia)
- dnes poznáme vyhlášky a výnosy (opatrenia už Slovenská republika nerozlišuje)

Obsahuje ich zbierka zákonov z príslušného obdobia, prípadne úradné vestníky.

Zákony

- akt zákonodarnej moci ústavou povolaného normotvorcu vydaný v stanovenej forme a náležite publikovaný (sankcionovanie zákona + publikácia zákona)
- zákonodarca: najskôr panovník (prvé zachované zákony pochádzajú už od prvého uhorského kráľa, sv. Štefana, z 11. st.), pričom pôvodne platili len po dobu života panovníka, pokiaľ ich neprevzal jeho nástupca alebo sa nestali súčasťou obyčajového práva; od 13. st. sa konštituoval

snem ako zákonodarný zbor odlišný od osoby panovníka, resp. vykonávajúci zákonodarnú pôsobnosť v súčinnosti s panovníkom

- od 15. st. sa presadzuje, že zákony prijaté v súčinnosti panovníka so snemom platia po neobmedzenú dobu a nie len po dobu panovania jedného panovníka

- od 17. st. sa datuje vznik súkromných zbierok zákonov (Gašpar Ráth, Martin Szentiványi - *Corpus Iuris Hungarici*). Do zbierky *Corpus Iuris Hungarici* boli zaradené všetky (v danom čase známe) zákony, nariadenia panovníka a iné pramene. Zbierka sa vydávala opakovane a priebežne sa dopĺňala, rozširovala – všetky zákony do roku 1848 hľadáme v tejto zbierke, prípadne v edíciách prameňov (vyžaduje sa bohužiaľ poznať latinský jazyk, maďarský jazyk, najvýznamnejšie boli preložené aj do anglického, nemeckého a slovenského jazyka).

- do roku 1832 vychádzali zákony len v latinskom jazyku a následne do rozpadu Rakúsko-Uhorska v maďarčine, len časť bola preložená do slovenčiny

- počas Bachovho absolutizmu boli do Uhorska naoktrojované (protiústavne zavedené) rakúske predpisy z viacerých právnych odvetví (niektoré boli ponechané v platnosti aj po roku 1861 na základe Dočasných súdnych pravidiel Judexkuriálnej konferencie)

- od roku 1867 začína intenzívny zákonodarný a zároveň kodifikačný proces - nastáva prijímanie moderných uhorských zákonov, ale aj kodifikácií – zákonníkov a poriadkov (ide o systematickú usporiadanie matérie určitého právneho odvetvia – napr. trestného práva hmotného – trestný zákonník, trestného práva procesného – trestný poriadok, občianskeho práva procesného – občiansky súdny poriadok). V Uhorsku a následne pre územie Slovenska aj v Československu občianske právo hmotné zostalo nekodifikované až do tzv. právnickej dvojročnice prebiehajúcej v rokoch 1948-1950.

- od roku 1882 sa začala priebežná publikácia zákonov uhorského parlamentu v úradnej zbierke zákonov (Krajinský zákonník)

- v roku 1918 boli pre územie Slovenska recipované uhorské zákony, popri ktorých boli následne prijímané československé zákony s platnosťou pre celé územie Československa alebo len pre územie Slovenska; Československo sa pokúsilo aj o čiastkové unifikácie – zjednotenie niektorých bývalých uhorských predpisov platných na Slovensku s bývalými rakúskymi právnymi predpismi platnými v Čechách, na Morave a v Sliezske (v r. 1918 vznikom Československa vznikol na jeho území stav právneho dualizmu – na území Čech, Moravy a Sliezska platili prevzaté pôvodom rakúske normy, na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi platili prevzaté pôvodom uhorské normy)

- v r. 1918-1939 prebiehala publikácia zákonov československého Národného zhromaždenia v Zbierke zákonov a nariadení (Zb. z. a n.)

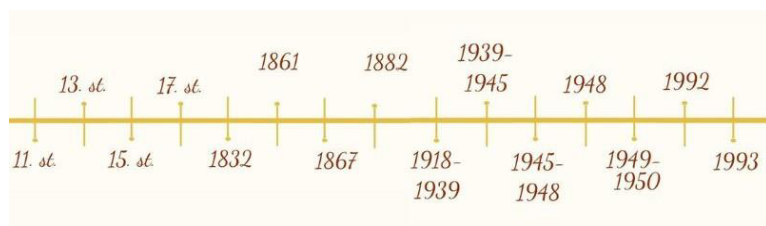
- v r. 1939-1945 prebiehala publikácia zákonov snemu Slovenského štátu v Slovenskom zákonníku (Sl. z.), často prijímané nariadenia s mocou zákona miesto zákonov – tie boli tiež publikované v Sl. z.

- v r. 1945-1948 prebiehala publikácia zákonov Národného zhromaždenia v Zbierke zákonov (Zb.) – nižšia bola produkcia zákonov a vyššia bola frekvencia vydávania noriem nižšej právnej sily

- právnická dvojročnica v rokoch 1948-1950 (od polovice roku 1948 do polovice roku 1950) vytvorila nový unifikovaný právny poriadok československý právny poriadok (prijatie spoločných československých zákonníkov a poriadkov znamenalo koniec právneho dualizmu), ktorý už bol princípmi aj obsahom ľudovodemokratický (zaviedol diktatúru proletariátu a preferenciu pracujúcej triedy)

- od roku 1948 až do roku 1992 prebiehala publikácia zákonov Národného zhromaždenia (a v slovenských záležitostiach zákonov SNR) v Zbierke zákonov (Zb.)

- od r. 1993 prebieha publikácia zákonov v Zbierke zákonov Slovenskej republiky (Z. z.)

Výber z edícií

Uhorské zákony do roku 1848 :

- BEŇKO, J. a kol.: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.
- BAK, J. M. – BÓNIS, Gy. – SWEENEY, J. R.: Decreta Regni Mediaevalis Hungariae: The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary 1000 – 1301. 2. vyd. Idyllwild : Charles Schlacks, Jr., 1999.
- BAK, J. M. – ENGEL, P- – SWEENEY, J. R. (eds.): The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary 1301 – 1457. Salt Lake City : C. Schlacks, 1992.
- BAK, J. M. – DOMONKOS, L. S. – HARVEY, P. B. (eds.): The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary 1458 – 1490. Los Angeles : Charles Schlacks, Jr., 1996.
- BAK, J. M. – BANYÓ, P. – RADY, M. (eds.): Stephen Werbőczy : The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary in Three Parts (1517). Budapešť : Central European University, 2005.
- BARTL, J. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov V. Prvý cisár na uhorskom tróne. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2001.
- BERTÉNYI, I. (ed.): Magyar történeti Szöveggyűjtemény 1000 – 1526. Budapest: Osiris Kiadó, 2000.
- ČIČAJ, V. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VII. Turci v Uhorsku I. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2005.
- DÖRY, F. - BÓNIS, G. - BÁCSKAI, V. (ed.): Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301-1457. I. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1976.
- DÖRY, F. - BÓNIS, G. – ÉRSZEGI, G. – TEKE, S. (ed.): Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1458-1490. II. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1989.
- ENDLICHER, S. L.: Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana, Tomus I – II. Sangallen, 1849.
- KOLOSVARI, S. – ÓVÁRI, K.: Corpus iuris Hungarici, Magyar törvénytár 1657 – 1740, Budapest, Franklin - Társulat, 1900.
- KOLOSVARI, S. – ÓVÁRI, K.: Corpus iuris Hungarici, Magyar törvénytár 1608 – 1657, Budapest, Franklin - Társulat, 1900.
- KOLOSVÁRI, S. - ÓVARI, K. (ed.): Werbőczy István hármaskönyve. Budapest: Franklin - társulat, Révai testvérek 1897.
- LUKAČKA, J. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Pod osmanskou hrozbou. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004.
- MÁRKUS, D. (ed.): Corpus iuris Hungarici, Opus Tripartitum Stephani Verböcz. Lipsiae, 1902.
- MÁRKUS, D. – KOLOSVÁRI, S.– ÓVÁRI, K. (ed.): Corpus iuris Hungarici. Werbőczy István Harmaskönyve. Budapest, 1897.

- MARSINA, R.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III. V kráľovstve svätého Štefana. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2003.

- SEDLÁK, V. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IV. Pod vládou anjouovských kráľov. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2002, 375 s.

- SIVÁK, F.: Pramene a dokumenty k slovenským a českým dejinám štátu a práva I. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994.

Uhorské zákony 1848 – 1918:

- *Artykulowe neb článkové Sněmu Uherského a pripojených častek, který se držel od 7. listopadu, 1847 do 11. dubna*, Jiří Palkovič (prekl.), Bratislava: (1848?).

- *Corpus Iuris Hungarici. Magyar Törvénytar 1000 – 1895. Millenniumi emlékkiadás. 1836 – 1868 Törvénycikkek. Budapest: Franklin – Társulat, 1896-1902.*

- *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I.* Beňko, J. et al. (ed.). Bratislava: Národné literárne centrum, 1998.

- *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IX. Na prahu modernej doby. Súmrak stavovskej, úsvit národno-občianskej spoločnosti.* ŠKVARNA, D. – ŠOLTÉS, P. (ved. red.). Bratislava: Literárne informačné centrum Bratislava, 2008.

- *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov X. Od revolúcie 1848 – 1849 k dualistickému Rakúsko-Uhorsku.* PODRIMAVSKÝ, M. (ved. red.). Bratislava: Literárne informačné centrum Bratislava, 2009.

- SINGER, J. – MILOTA, A. – SPORZON, J. – TURNER, A. (eds.): *Príručná sbierka justičných zákonov platných na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.* Bratislava: Concordia, kníhtlačiareň a nakladateľský ústav, 1933.

- *Krajinský zákonník (v maďarskom jazyku)*

- *Sbierka krajinských (uhorských) zákonov (na rok 1868 – 1918) – slovenský preklad.* Budapešť: Uhorské kráľovské ministerstvo pravosúdia, 1868 – 1918.

- TURNER, A. – ASZTÉLY, A. (eds.): *Súkromnopráve zákony uhorské platné na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi.* Bratislava: Tlačou účastinárskej tlačiarne „Universum“ v Bratislave, 1926.

Zákony – obdobie ČSR 1918 – 1939:

Zbierka zákonov a nariadení štátu československého

Zákony – obdobie Slovenskej republiky (1939-1945):

Slovenský zákonník

Nariadenia SNR (1944 – 1948)

Zbierka zákonov a nariadení SNR

Zákony obnovená ČSR a ČSSR (1945-1989)

Zbierka zákonov a nariadení republiky Československej (1945-1948)

Zbierka zákonov republiky Československej (1948- 1959)

Zbierka zákonov Republiky československej (1959-1962)

Zbierka zákonov Československej socialistickej republiky (1962 - 1989)

Zbierka zákonov (1989-1992)

Zbierka zákonov Slovenskej republiky (1993-).

Pramene práva v gnozeologickom zmysle

Pramene gnozeológie práva sú zdroje poznania práva v najširšom zmysle slova - zdrojom poznania práva môžu byť aj **súdne rozhodnutia** (ktoré dnes zásadne nie sú formálnym prameňom práva, hoci v minulosti napr. kuriálne decízie – rozhodnutia uhorskej Kúrie, teda najvyššieho súdu - boli všeobecne záväznými právnymi normami a teda formálnymi prameňmi práva), **individuálne právne akty, právna veda, úradná prax**.⁸

Tieto pramene nám rozširujú poznanie práva v kontexte okolností jeho tvorby, realizácie a aplikácie, celkovo o jeho sociálno-kultúrnom kontexte.

Zaradili by sme k nim aj:

- kroniky, osobitne stredoveké kroniky a legendy, súkromnú korešpondenciu, cestopisy, literárne diela (neprávnické zdroje poznania práva),
- úradné dokumenty vo forme vierohodných (hodnoverných) listín, formulárov, urbárov, protokolov, rozhodnutí, úradných kníh, listov a pod. (právnické zdroje poznania práva).

Materiálne pramene práva

Od nástupu osvietenstva, teda asi okolo roku 1700 vzrastá aj význam a variabilita materiálnych prameňov práva inšpirujúcich a ovplyvňujúcich vznik práva. Stávajú sa nimi::

- politické dokumenty (uznesenia zjazdov politických strán, volebné programy a pod.)
- filozofická, právno-filozofická spisba
- štatistiky - demografické, sociálne, ekonomické a pod.

⁸ LUBY, Štefan. *Dejiny súkromného práva*. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 43.

3 Ako pracovať s prameňom a s literatúrou?

Naše štúdium, výskum, záverečná práca, seminárna práca, príspevok do študentského časopisu a pod. musí byť vždy založená na prameňoch i literatúre. Pritom však **nestačí obsah používaných prameňov a literatúry mechanicky preniesť do textu – tento obsah treba zároveň odborne a kriticky spracovať**.

Práca s prameňom : všeobecný úvod a metodológia

Štandardné metódy analýzy a interpretácie prameňov

Práca s prameňmi predpokladá používanie vedeckých metód⁹ ich analýzy a interpretácie. Štandardné metódy analýzy a interpretácie prameňov sumarizujeme nižšie.

Priama metóda, t. j. bezprostredný systematický výskum (štúdium) určitého prameňa.

1. *Príklad použitia.* Zaujíma sa o rodinnoprávne vzťahy upravené vo francúzskom Občianskom zákonníku (Code civil z roku 1804). Budeme postupovať tak, že postupne preštudujeme všetky právne úpravy obsiahnuté v prameni (v Občianskom zákonníku) patriace do rodinného práva, ako aj právne úpravy s nimi súvisiace (napr. dedičskoprávne úpravy), a tým priamo dospejeme k poznaniu rodinnoprávnych vzťahov, o ktoré sme sa zaujímali.
2. *Príklad použitia.* Zaujíma sa o majetkové vzťahy medzi manželmi na území Slovenska od druhej polovice 20. storočia až do súčasnosti. Budeme postupovať tak, že postupne identifikujeme všetky právne úpravy regulujúce jednotlivé inštitúty majetkových vzťahov medzi manželmi (zákon o rodinnej práci z r. 1949 a jeho novelizácie, Občiansky zákonník z r. 1964 a jeho novelizácie). Na dokreslenie právnej praxe a konkrétnych interpretačných a aplikačných problémov identifikujeme okruh súdnych rozhodnutí, relevantné závery právnej vedy z právnickej spisby, a tým priamo dospejeme k poznaniu majetkových vzťahov medzi manželmi, o ktoré sme sa zaujímali.

Nepriama metóda, t. j. odvodzovanie faktov nezachytených v prameňoch z im analogických faktov, ktoré naopak v prameňoch zachytené sú.

1. *Príklad použitia.* Franská *Lex Salica* (prameň) upravuje mnohé konkrétne prípady krádeže, napr. krádež 15 prasiat a krádež 25 prasiat, a prikazuje trestať zlodějov pokutou vo výške meniacej sa od prípadu k prípadu. Zloději u Frankov však určite kradli aj iné počty prasiat a určite boli za to trestaní (pokutou v určitej výške), hoci *Lex Salica* sa o tom nezmiňuje.

Použitie danej metódy predpokladá istý prehľad o období, jeho socio-kultúrnych, politických, ekonomických a pod. reáliách, prehľad v odbornej literatúre a iných prameňoch, ktoré potrebujeme na podporu svojej argumentácie pri použití analógie.

Indukcia, pri ktorej z jednotlivých skúmaných (historických) javov odvodzujeme všeobecnejší poznatok, platiaci o všetkých javoch. Indukcia nám umožní prísť k všeobecne platnému záveru z analýzy viacerých jednotlivých čiastkových javov. Ak môžeme z prameňov spoznať všetky javy majúce rovnakú spoločnú charakteristiku, uplatníme tzv. úplnú indukciu, k čomu však v

⁹ Bližšie MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M. – SISKOVIC, Š.: Metodológia vedeckej práce (pre potreby právnického štúdia). Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015, s. 40-59.

historickom bádani dochádza zriedkavo. Ak pramene informujú iba o niektorých javoch, t. j. ak predpokladáme, ale nemáme pramenne doloženú existenciu určitého počtu javov majúcej spoločnú charakteristiku, uplatníme tzv. neúplnú indukciu, pri ktorej všeobecný poznatok o súbore javov s rovnakou charakteristikou neodvodzujeme z každého z nich, ale iba z niektorých javov, pretože ostatné javy nemáme doložené v prameňoch a ich existencia je iba viac či menej pravdepodobná. Kvôli neúplnosti vzorky sú závery induktívneho uvažovania len „pravdepodobné“.

1. *Príklad použitia.* Z prameňov sa dozvieme, že všetci poddaní žijúci na určitom panstve boli povinní pracovať v určitom režime v prospech vrchnosti panstva, z čoho môžeme odvodiť všeobecný poznatok (záver), že na tomto panstve bola zavedená pracovná povinnosť, rovnako sa vzťahujúca na všetkých poddaných usadených v obvode panstva. Tento poznatok, ako je zrejmé, je založený na spoločnej (rovnamej) charakteristike jednotlivých poddaných, ktorou bola ich povinnosť pracovať.
2. *Príklad použitia.* Z prameňov – konkrétnych súdnych rozhodnutí určitého obdobia v určitej veci vieme, že súdy rozhodovali istým spôsobom (napr. ako objektívnu príčinu rozvodu manželstva/rozvratu manželských vzťahov považovali psychickú chorobu jedného z manželských partnerov). V danom prípade – ak súdy rozhodovali rovnako - môžeme buď konštatovať zaužívanú prax a vyvodiť z nej princíp. Ak nerozhodovali rovnako, konštatujeme protirečivú súdnu prax, prípadne vybočenia z ustálenej praxe. Na tieto závery však potrebujeme preštudovať určitú relevantnú vzorku rozhodnutí (musíme sa snažiť o čo najúplnejšiu vzorku) – čo je pomerne náročná činnosť. Potrebné je zväziť časové možnosti, ktoré máme, nakoľko identifikácia vzorky a jej štúdium sú časovo dosť náročnými.

Dedukcia. Ide o postup, pri ktorom sa určité tvrdenia prijímajú za hypotézy (predpoklady) a tieto hypotézy sa overujú tak, že sa z nich, ako aj z ostatných už známych poznatkov vyvodzujú závery, ktoré sa konfrontujú s faktmi. Konkrétnejšie môžeme dedukciu vymedziť ako metódu, pri ktorej na jedinečné historické prostredia a javy, o ktorých referujú pramene, nazeráme prostredníctvom hypotéz, všeobecných poznatkov, definícií a teórií, a zisťujeme, či tieto hypotézy, poznatky, definície a teórie môžeme/nemôžeme vzťahovať na skúmané historické prostredia.

Pri deduktívnom štýle myslenia si stanovím teoretickú hypotézu a z nej vyvodzujem závery, napr. dôsledky pre prax, resp. pre riešenie konkrétnej otázky. Pri induktívnom štýle teda idem „opačne“ – tvorím teóriu z pozorovania praxe (napr. ako súdy rozhodujú v nejakej otázke, ktorá nie je upravená zákonom?). Pri dedukcii pôjde teda o testovanie teórie v praxi - problém vychádza „zhora“, napr. ako sa zákon uplatňuje v praxi – očakávam, že sa dodržiava, lebo to je podstata zákona. **Dedukcia** je teda logickou metódou, ktorej základom je myšlienkový postup od všeobecného k jednotlivému, postup pri ktorom z premís (východísk nášho uvažovania) použitím určitých pravidiel vyvodzujeme nové tvrdenie – napr. zo zákona vyvodzujem, že prax vyzerá tak ako predpokladá zákon. Záver pri dedukcii nevyhnutne z týchto premís vyplýva a bude nevyhnutne pravdivý, ak sú obe premisy ako východiská nášho uvažovania pravdivé.

1. *Príklad použitia.* Predpokladáme, že podobne ako v iných stredovekých krajinách, aj v stredovekom Francúzsku bolo značne rozšírené obyčajové právo. Aby sme si tento predpoklad mohli overiť, musíme zisťovať, či empirické fakty, t. j. pramenné informácie o stredovekom francúzskom práve korešpondujú s vopred stanovenými definičnými znakmi obyčajového práva. Ak áno, záverom môžeme konštatovať, že v stredovekom Francúzsku sa používalo obyčajové právo (resp. používala právna obyčaj, ako raný stupeň neprofesionálneho obyčajového práva).

2. *Príklad použitia.* Predpokladáme, že koncept rovnoprávnosti muža a ženy v rodine a spoločnosti vyhlásený ľudovodemokratickou ústavou z roku 1948 (Ústava 9. mája) sa osobitne v oblasti súkromného práva nepresadzoval jednoducho jedným razantným ustanovením ústavy. Na overenie predpokladu skúmame jednotlivé právne úpravy odvetvia súkromného práva (rodinné vzťahy, právo osôb, majetkové vzťahy medzi manželmi, pracovnoprávne vzťahy a pod.), ktoré v danom čase platili. Od teórie teda prejdeme k analýze právnej úpravy a právnej vedy, ale aj právnej praxe – t.j. k empirickým faktom, ktoré majú našu teóriu potvrdiť alebo vyvrátiť. K vyvráteniu by došlo napr. v prípade, ak by sme zistili, že koncept rovnoprávnosti muža a ženy v rodine a v spoločnosti v aplikačnej praxi súdov pri riešení rodinnoprávných vecí nespôsobil problémy a presadil sa bez problémov

Komparácia, t. j. porovnávanie historických javov zachytených v prameňoch pomocou vhodne stanovených komparačných kritérií, ktorými sú skutočnosti spoločné všetkým porovnávaným javom. Porovnávať možno diachrónne (porovnávanie starších javov s mladšími javmi) alebo synchronne (porovnávanie súčasne existujúcich javov). Jej základom je porovnanie najmenej dvoch prvkov. Dôležitým je, aby oba prvky mali nejaké spoločné a racionálne *tertium comparationis* (t.j. spoločný prvok oboch porovnávaných prvkov). Nie je možné, alebo iba veľmi špecificky je totiž možné porovnávať neporovnateľné – t.j. to, čo nemá žiadne spoločné prvky. Pri použití danej metódy je dôležité zdôvodnenie výberu *comparata* (toho čo sa ide porovnávať) a *comparanda* (to, s čím sa má porovnávať). Určenie a popísanie porovnávaných prvkov a spoločného prvku však nepostačuje – podstatou porovnania sú myšlienkové operácie, ktorými skúmame podobnosť alebo rozdielnosť medzi skúmanými prvkami (javmi) a snažíme sa odhaliť príčiny týchto podobností resp. rozdielov a vyvodiť z nich relevantné závery.

1. *Príklad použitia.* Chceme porovnať právne úpravy manželstva, obsiahnuté v dvoch významných občianskych zákonníkoch 19. storočia, a to vo francúzskom *Code civil* (1804) a nemeckom *Bürgerliches Gesetzbuch* (1896). Ak má byť porovnanie systematické a komplexné, javia sa ako vhodné komparačné kritériá nasledujúce skutočnosti, upravené v súvislosti s inštitútom manželstva v oboch zákonníkoch: vznik manželstva, osobné vzťahy medzi manželmi, majetkové vzťahy medzi manželmi, zánik manželstva smrťou jedného z manželov, zánik manželstva za života oboch manželov, vzťahy medzi rodičmi a deťmi.
2. *Príklad použitia.* Chceme porovnať právne úpravy rozvodu manželstva platné na našom území v 20. storočí. Identifikujeme normy, s ktorými musíme pracovať - zák. čl. XXXI/1894 manželský zákon, zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve a zákon č. 94/1963 Zb. o rodine. Všimneme si základné vymedzenie rozvodu, dôvod/dôvody rozvodu, koncept viny na rozvode manželstva (určíme teda to, čo porovnáваме – *tertium comparationis*) a pod. - to znamená, určíme si základné okruhy, ktoré následne analyzujeme, prierezovo porovnáваме a následne vyvodzujeme syntetický záver.

Analýza je rozkladová metóda, pri ktorej celok skúmame rozložením na jednotlivé časti, ktoré sa snažíme pochopiť. Cieľom tejto metódy je vysvetliť problém podrobným preskúmaním jeho zložiek. Na metódu analýzy nadväzuje abstrakcia (odhliadanie od konkrétností, podrobností) a syntéza, pretože zvyčajne po preskúmaní zložiek problému formulujeme záver o danom probléme.

Štrukturálna analýza, t. j. skúmanie individuálnych historických javov, zachytených v prameňoch, ako prvkov rôznych sociálnych štruktúr či systémov, majúcich v týchto

štruktúrach/systémoch určité typické pozície a funkcie, ako aj určité typické relácie s inými prvkami, a realizujúcich v týchto štruktúrach/systémoch určité typické akcie.

Príklad použitia štruktúrálnej analýzy. Republiku ako formu vlády „vynašli“ Rimania, ktorí ju aj na určitý čas úspešne zaviedli do praxe. V období republiky, ako vieme z prameňov, vznikli rôzne štátne orgány, ktoré síce boli významnými štátno-mocenskými inštitúciami samé osebe, ich skúmanie, ak má priniesť dostatočné výsledky, však nemožno oddeliť od výskumu ďalších štátnych orgánov, keďže republikánske štátne orgány boli vzájomne prepojené do rozsiahleho a zložito usporiadaného (hoci vcelku efektívne fungujúceho) systému.

Typológia, t. j. zaraďovanie zhodných/podobných individuálnych javov, zachytených v prameňoch, do širších/všeobecnejších kategórií, t. j. typologických, prípadne klasifikačných tried.

Príklad použitia. Základným formálnym prameňom napr. recentného slovenského, českého, poľského, maďarského, rakúskeho, nemeckého či francúzskeho práva je normatívny právny akt, vydaný príslušným orgánom štátnej alebo inej verejnej moci a ňou vynútiteľný. Uvedené práva tak možno zaradiť do rovnakej kategórie právnej kultúry, pre ktorú je o. i. charakteristické, že právne normy sú v nej tvorené „zhora“, vrchnostensky, a vopred pre opakujúce sa situácie rovnakého druhu (neurčitý počet prípadov určitého typu), a nie „zdola“, teda spontánne (právna obyčaj) alebo súdnou praxou (vznikanie a používanie precedensov v rámci rozhodovacej činnosti súdov, alebo vytváranie sudcovského obyčajového práva).

Zameranie analýzy a interpretácie prameňov

Analýza a interpretácia prameňov by sa mali zameriavať:

- a) na **text, resp. obsah prameňov**;
- b) na **kontext, v ktorom pramene vznikli a uplatňovali sa.**

Zameranie na a) i b) umožňuje hlbšie a celistvejšie poznanie politickej a právnej súvislosti práva, zachytenej v prameňoch, ako aj jej skúmanie z perspektívy ľudí, ktorých sa právo týka(lo).

Ad a) Analýza a interpretácia textu/obsahu prameňa

Text/obsah prameňa analyzujeme a interpretujeme podľa nasledujúceho **postupu**:

1. Premyslíme si, z akých hľadísk budeme skúmať prameň, resp. aké otázky si budeme klásť. Tieto hľadiská/otázky vyplývajú zo stanoveného cieľa, resp. z cieľov výskumu/záverečnej práce.
2. Štúdiom textu prameňa identifikujeme jeho pasáže relevantné pre náš výskum.
3. Zameriame sa na právny obsah týchto pasáží.

Príklad. Skúmame vývoj princípov moderného trestného práva vo francúzskom prostredí. Jedným z prameňov, ktorý pri tom študujeme, je Deklarácia práv človeka a občana (1789). Postupujeme takto:

1. Deklaráciu nebudeme skúmať vcelku, ale sa zameriame na tie jej články, ktoré súvisia s trestným právom.
2. Štúdiom textu Deklarácie zistíme, že ide o články VII – IX.
3. Skúmame právny obsah týchto článkov.

Článok VII: Človek nemôže byť obžalovaný, zatknutý ani väznený inak než v prípadoch stanovených zákonom, a [môže byť obžalovaný, zatknutý, väznený] iba spôsobom, ktorý ustanovuje zákon. **Právny obsah: zakotvenie princípu žiadne trestné konanie, žiadny zločin a žiadny trest bez zákona.** (Na vyvodenie tohto právneho obsahu je prirodzene nevyhnutné byť oboznámený/oboznámená so základnými princípmi a východiskami moderného trestného práva, resp. s doktrínou trestného práva.)

Tí, ktorí požadujú vydanie svojvoľných príkazov [úradných aktov], vydávajú ich, vykonávajú alebo nariaďujú ich vykonanie, musia byť potrestaní. Avšak každý občan predvolaný alebo zatknutý v súlade so zákonom musí okamžite poslúchnuť, inak sa prevíni vzdorovaním [zákonu, za čo sa bude zodpovedať]. **Právny obsah: zákonnosť trestného konania, povinnosť podrobiť sa zákonnému trestnému konaniu.**

Článok VIII: Zákon môže stanoviť iba tresty, ktoré sú úplne a zjavne nevyhnutné a nikto nesmie byť potrestaný inak ako podľa zákona, ktorý bol prijatý a vyhlásený [= ktorý bol platný a účinný] pred spáchaním trestného činu, a ktorý bol zákonne uplatnený. **Právny obsah: primeranosť a zákonnosť trestov, zákaz retroaktivity.**

Článok IX: Každý človek je považovaný za nevinného až do chvíle, keď je prehlásený vinným. **Právny obsah: prezumpcia nevinny.**

4. Skúmame súvislosti medzi právnymi obsahmi skúmaných pasáží prameňa, prípadne súvislosti s inými prameňmi.

Ad b) Analýza a interpretácia kontextu prameňa

Analýza a interpretácia v zásade nadväzuje na identifikáciu právneho obsahu skúmanej textovej pasáže prameňa. Napríklad článok 4 francúzskeho Občianskeho zákonníka (1804) ustanovuje: Pre odoprenie spravodlivosti [*denegatio iustitiae*] môže byť stíhaný sudca, ktorý odmietne súdiť pod zámienkou, že zákon mlčí, že je nezrozumiteľný alebo nedostatočný. **Právnym obsahom tu bude zákonná povinnosť sudcu rozhodnúť každý prípad, ktorý začne pojednávať.** Kontext identifikujeme zodpovedaním otázky, prečo bolo v dobovej spoločnosti potrebné zakotviť tento článok? Mal skvalitniť fungovanie súdnictva? Ak áno, v čom bolo skoršie súdnictvo problematické? Ďalej sa možno spýtať, ako povinnosť sudcu rozhodnúť aj prípady, ktoré Občiansky zákonník neupravoval, resp. upravoval nejasne alebo nedostatočne, súvisela s dobovou redukciou plurality formálnych prameňov práva na iba jeden z nich – zákon? A čo to vypovedá o autorite zákona a jeho tvorcu – zákonodarcu? A podobne.

Vo všeobecnosti možno pri skúmaní kontextu prameňov riešiť prečo, teda na aký účel vznikli, kto ich vytvoril, na akých ideových zdrojoch spočívali, či sa riadne uplatňovali v praxi (ak nie, prečo?) a pod.

Práca s literatúrou

Práca s literatúrou musí byť kritická, čo znamená, že skúmame, či v literatúre uvádzané poznatky a závery sú:

- dostatočne pramenne podložené;
- logické, pravdepodobné, neprotirečivé;

- poplatné dobe, v ktorej bolo dielo vydané, t. j. skreslené (častý problém pri prácach obdobia totality – nacizmu, ľudovej demokracie a socializmu);
- výsledkom autorovej manipulácie s faktmi, ktorej účelom bolo niečo dokázať či vyvrátiť, niečo či niekoho obhájiť alebo naopak odsúdiť a pod.

Práca s prameňom práva

Ako pracovať s prameňom práva - textom právneho predpisu pri štúdiu, pri príprave záverečnej/seminárnej práce? Čo je to výklad / interpretácia normy a na čo slúži?

Pri štúdiu, tvorbe práce prejdeme nasledovnými fázami:

1. Fáza identifikácie zdroja (o aký druh predpisu ide, kde ho mám hľadať?)
2. Fáza práce s normatívnym textom (identifikácia relevantných ustanovení, hláv, odsekov a ich výklad)
3. Fáza poznania zdroja (kto ho vydal, platí/platil v období, ktoré je pre mňa relevantné? Čo platilo pred prijatím tohto predpisu? Kedy a prečo bol vydaný? Pozri úvodné ustanovenia, záverečné a prechodné ustanovenia predpisu, dôvodové správy, stenoprotokoly zo zasadnutí parlamentu, príp. dnes aj nahrávky schôdzí a i.)
4. Spracovanie prameňa práva za použitia vyššie uvedených metód, využitia výkladových techník v texte/prezentácii a i., ktoré pripravujem (napr. právna analýza, časť záverečnej práce, polemika v rámci práce/prezentácie a i.)

Kľúčovou časťou nášho pochopenia, našej cesty k právnomu predpisu a k jeho ustanoveniam je jeho/ich výklad. Moderné právne predpisy sú totiž zásadne prijímané nie za účelom riešenia konkrétnej situácie, v záujme konkrétneho subjektu, riešenia konkrétnej veci ale priamo naopak – sú a mali by byť všeobecné, a to nielen vo vzťahu k predmetu úpravy ale aj vo vzťahu k druhovému vymedzeniu adresátov danej normy (neurčitý počet adresátov daného druhu). Zaiste, existujú aj opačné situácie, ktoré sú však tiež práve preto hodné nášho záujmu a výskumu – vrátane výkladu obsahu takéhoto predpisu a jeho noriem.

Výklad práva nám umožňuje pochopiť právnu normu a jej obsah, pochopiť obsah príkazu, zákazu, dovolenia v nej obsiahnutého. Prečo? Norma je napísaná/vyjadrená právnym jazykom a jazyk ako taký (aj keď sa o to normotvorca snaží) nie je dokonalým nástrojom nášho pochopenia okolitého sveta; nemusíme totiž všetci rovnako rozumieť určitej normatívnej vete, slovám v nej obsiahnutým – vtedy vzniká výkladový spor. To, že nie všetci normatívnemu textu rovnako rozumieme, je spojené s požiadavkou všeobecnosti a teda aj určitej jazykovej otvorenosti.

Výkladom sa snažíme pochopiť obsah a význam daného pravidla, normy. Výklad normy nie je možné stotožniť s aplikáciou normy, pretože právo možno vykladať aj bez potreby jeho priamej aplikácie na konkrétnu skutkovú okolnosť, t. j. bez potreby vydať individuálny právny akt. Vždy však opačne platí, že normu nie je možné aplikovať bez jej výkladu.¹⁰ Vykladať možno jedno ustanovenie, viac ustanovení vo vzájomnej súvislosti, časť predpisu alebo aj celý predpis (pri systematickom alebo pri historickom výklade často vykladáme väčšie časti právneho

¹⁰ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 235.

predpisu (napr. jednu hlavu trestného zákona a historický vývoj trestných činov proti životu a zdraviu), pri gramatickom výklade býva predmetom výkladu skôr jedna konkrétna právna veta).¹¹

Teória rozlišuje celkovo 3 kritériá klasifikácie výkladu:

- Subjekt (určenie druhov výkladu podľa autora, ktorý výklad podáva)
- Metóda výkladu (určenie druhov výkladu podľa postupu, ktorý používame)
- Vzťah k jazykovému vyjadreniu pravidla.

Z hľadiska našej práce s prameňom práva a jeho normatívnym textom sa budeme osobitne venovať jednotlivým druhom výkladu podľa metódy výkladu, teda podľa postupu, ktorý pri uplatnení výkladu použijeme.

Podľa metódy výkladu rozoznávame výklad:

1. gramatický (jazykový),
2. logický,
3. systematický,
4. teleologický,
5. axiologický,
6. historický.

Ad 1. Gramatický (jazykový) výklad

- základom gramatického výkladu je jazykové znenie pravidla/normy, z ktorého na báze gramatických pravidiel (syntax, lexika, etymológia, štylistika, morfológie, sémantika a pod.) získavame poznanie o obsahu normatívneho textu.
- tento výklad je základným vo vzťahu k použitiu ďalších metód a len na jej základe vieme určiť, či nejaký výklad je výkladom *contra legem* (v rozpore so zákonom), alebo nie. Sama osebe však stačí ako nástroj výkladu a následnej aplikácie práva len pri jednoduchších príkazoch, zákazoch či dovoľeniach.¹²
- Ak má dané slovo obsiahnuté v texte predpisu legálnu definíciu, je potrebné ho vykladať v zmysle danej definície, treba rešpektovať špecifické slová právneho jazyka (napr. nespisovný termín „vada“) a rešpektovať aj význam slov z iného odborného jazyka alebo odvetvia (rámcom pre výklad je práve tento iný odborný jazyk alebo iné odvetvie), inak slovám a výrazom použitým v texte právneho predpisu je potrebné rozumieť v tom zmysle, ktorý majú vo všeobecnom základe spisovného jazyka
- Potrebné je uvedomiť si, že každé slovo (osobitne aj spojky) má a má mať svoj význam – text právneho predpisu pri jeho vykladaní je potrebné premyslieť, nakoľko právny

¹¹ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 235.

¹² PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 236.

jazyk ako jazyk právnych predpisov musí byť strohým, stručným, jednoznačným, ale zrozumiteľným.

Ad 2. Logický výklad

- zmysel (obsah) ustanovenia/normy zisťujeme pomocou pravidiel formálnej logiky. Argumenty logického výkladu sú užitočné v tom, že s ich pomocou dokážeme s istotou vyvodiť určité závery z vopred daných premís (východísk nášho uvažovania). Tieto argumenty nám ale nepomáhajú v určení, aké premisy máme postaviť na začiatok nášho úsudku, resp. ktorý z palety logických argumentov máme v konkrétnom prípade použiť.¹³
- Realizujeme ho prostredníctvom argumentov právnej logiky¹⁴:

1. argumentum a contrario (argument opaku) = argumentum per eliminationem (dôkaz vylúčením)

Použitie je účelné najmä v prípade, ak právna norma vymedzuje konkrétny spôsob plnenia povinnosti alebo využívania práv – t.j. napr. právna norma ukladá len jednu povinnosť konkrétnemu subjektu a výkladom *per eliminationem* môžeme tvrdiť, že inú povinnosť danému subjektu daná právna norma neukladá. Zložitejšou je situácia, ak právna norma upravuje jeden typ konania, ale iný druh konania ponecháva bez úpravy – vtedy vyhodnocujeme aj to, či ide o taxatívny (uzavretý) alebo demonštratívny (otvorený) výpočet.

2. argumentum per analogiam

Uplatňujeme ho vtedy, ak vzťahujeme rovnaké pravidlo na podobné prípady.

3. argumentum ad absurdum (reductio ad absurdum)

Dôkaz uskutočňujeme tak, že určitá možnosť výkladu sa dovedie k jeho nezmyselným alebo nemožným dôsledkom, a tým aj k jeho vyvráteniu a vylúčeniu.

4. Argumentum a fortiori – dôkaz od silnejšieho pojmu k slabšiemu

Člení sa na:

a) **Argumentum a maiori ad minus** – (úsudok a dôkaz od vyššieho k nižšiemu, resp. od väčšieho k menšiemu)

Napr. zákaz zastavenia podľa pravidiel cestnej premávky, ktorý v sebe zahŕňa aj zákaz státia.

b) **Argumentum a minori ad maius** (úsudok od menšieho k väčšiemu)

Spočíva v tom, že usudzujeme napr. zo zákazu určitého menej závažného konania na zákaz konania závažnejšieho v rámci toho istého druhu konania.

¹³ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 238.

¹⁴ Pozri bližšie aj MOSNÝ, P. – LACLAVÍKOVÁ, M. – SISKVIČ, Š.: Metodológia vedeckej práce (pre potreby právnického štúdia). Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015, s. 111-118.

Ad. 3 Systematický výklad

Vychádza zo vzájomnej súvislosti právnych noriem, ich umiestnenia v rámci textu právneho predpisu, vychádza z celkovej štruktúry textu normatívneho predpisu.¹⁵ Právne normy treba vždy vykladať v súvislosti s inými právnymi normami.

Používa sa v prípade kódexov, skladajúcich sa spravidla zo všeobecnej a osobitnej časti. V ich rámci každé ustanovenie osobitnej časti je nutné systematicky podriaďiť a interpretovať v súvislostiach všeobecnej časti.

Pre systematický výklad majú zásadný význam niektoré ustanovenia právneho predpisu – ide napr. o legálne definície, základné zásady právneho predpisu (obsiahnuté v úvodnej časti kódexov) - ktoré ohraničujú a usmerňujú výklad noriem príslušného normatívneho aktu.

Jedným z nástrojov systematického výkladu je napr. argument *a rubrica*, ktorý skúma obsah a účel konkrétnej časti právneho predpisu aj na báze jeho umiestnenia v texte predpisu.¹⁶

Ad. 4 Teleologický výklad (výklad *e ratione legis*)

Je výkladom podľa účelu, ktorý právna norma sleduje. Pri niektorých normách je účel zrejmý, pri niektorých jeho účel môže podliehať rôznemu výkladu. Cieľom teleologickej metódy (teleologického výkladu) je zisťovanie objektívneho účelu, teda účelu konštruovaného len na základe textu a systematiky predpisu, prenesene možno povedať konštruovanie účelu na základe predstáv priemerného súčasného (recentného, t.j. nedávneho, doterajšieho) adresáta normy.¹⁷ Preto hovoríme o **objektívnom recentnom teleologickom výklade**. Úmysel zákonodarcu ako subjektívny účel právnej normy sa dnes prevažne odmieta ako nerozhodujúci a v prípade kolektívnej tvorby práva v demokratických štátoch (ministerstvá, parlamenty) aj reálne nezistiteľný. Napriek limitovaniu na objektívny recentný teleologický výklad právnych noriem tu ide o zložitejšiu metódu výkladu – o samotnom účele normy sa totiž často vedú právne spory a polemiky.

¹⁵ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 239.

¹⁶ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 239.

¹⁷ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 240.

Ad. 5 Axiologický výklad

Axiologický výklad je hodnotovým výkladom. Snažíme sa ním právny predpis/právnu normu vykladať na báze hodnôt a záujmov, ktoré mali byť týmto predpisom/touto normou chránené. Pri axiologickom výklade sa sústreďujeme na hodnotu, ktorú má daná norma chrániť a rozvíjať. Pointou axiologického výkladu je vykladanie normy vo svetle hodnôt, ale v prípade nezlučiteľnosti dokonca aj uprednostnenie hodnoty pred normou, teda pripúšťa sa (na úrovni najvyšších súdnych autorít – ústavné súdy, najvyššie súdy) aj rozhodnutie proti zneniu predpisu - *contra verba legis*.¹⁸

Ad. 6 Historický výklad

Historický výklad je nadštandardným typom výkladu, ktorý sa využíva iba vo výnimočných situáciách, kedy si napríklad spravodlivosť alebo hodnoty vyžadujú prihliadnúť aj na subjektívny účel právnej normy, t.j. zvyčajne na zisťovanie skutočnej vôle normotvorcu (osôb zúčastnených na tvorbe normy). Už z uvedeného vyplýva, že takýto výklad je podporným druhom výkladu, ktorý slúži na podporenie takého (napr. axiologického) výkladu, ktorý je v rozpore s objektívnym recentným teleologickým výkladom. Nemal by sa však samotný a jediný bez spojenia s inými druhmi výkladu využívať na preklenie či popretie jednoznačného jazykového výkladu. Samotný historický výklad bez spojenia s inými druhmi výkladu teda nemôže (nemal by) viesť k výkladu *contra verba legis*.

Týmto výkladom právny predpis/právnu normu interpretujeme na základe cieľa sledovaného normotvorcom a prihliadame na dôvodové správy, zásady zákona, politický zámer prijatia zákona,¹⁹ verejné diskusie a politické dokumenty, na základe ktorých bol právny predpis/právna norma vydaný/vydaná.

¹⁸ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 241.

¹⁹ Ani dôvodová správa, ani parlamentná rozprava neponúka solídnu bázu na poznanie obsahu práva. Je to len vďaka predpokladu/postulátu racionálneho zákonodarcu, že môžeme za zákonmi hľadať nejaké relevantné motívy ich prijatia. PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: Teória práva. 1. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2013, s. 240.

Autori:

prof. JUDr. Bc. Miriam Laclavíková, PhD.

JUDr. Ingrid Lanczová, PhD.

prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA

doc. JUDr. PhDr. Adriana Švecová, PhD.

doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD. et Ph.D.

Recenzenti:

Bc. Soňa Bekényiová

Bc. Miroslav Géci

Bc. Samuel Kolena

Kristína Pastierová

Matej Pevný

Nikola Fabová

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, AttributionNonCommercial NoDerivatives. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mien autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

© Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2023

ISBN: 978-80-568-0595-4 (on-line)